

BARMHARTIG LEVEN

BARMHARTIG LEVEN

DE ZEVEN WERKEN VAN BARMHARTIGHEID

MET REFLECTIES VANUIT
HET LEVEN EN WERK
VAN DIETRICH BONHOEFFER

Arthur Alderliesten

Buijten & Schipperheijn *Motief* – Amsterdam

COLOFON

© 2016 Arthur Alderliesten

© 2016 Tekst panelen: Marleen Hengelaar-Rookmaaker

Omslagontwerp: Aperta, Jan Johan ter Poorten

Illustraties: Meester van Alkmaar: *De zeven werken van barmhartigheid*, 1504, olieverf op paneel, 120 x 472 cm, Rijksmuseum, Amsterdam.

ISBN 978-90-5881-931-4

Inhoud

Inleiding	7
<i>De hongerigen voeden</i> (paneel 1)	11
1. Pleidooi voor een barmhartig christendom.....	13
<i>De doden begraven</i> (paneel 4)	21
2. De doden begraven	23
Spiegel van barmhartigheid I	30
<i>De dorstigen laven</i> (paneel 2)	31
3. Eten en drinken geven	33
Spiegel van barmhartigheid II	40
<i>De naakten kleden</i> (paneel 3)	41
4. De naakten kleden	43
Spiegel van barmhartigheid III.....	51
<i>De vreemdelingen herbergen</i> (paneel 5)	53
5. De vreemdelingen herbergen	55
Spiegel van barmhartigheid IV.....	63
<i>De zieken verzorgen</i> (paneel 6)	65
6. De zieken bezoeken	67
Spiegel van barmhartigheid V	74
<i>De gevangenen bezoeken</i> (paneel 7)	75
7. De gevangenen bezoeken	77
Noten.....	85
<i>De zeven werken van barmhartigheid</i> van de Meester van Alkmaar	94

Voor mijn lieve dochter Beatrice

‘Zalig zijn de barmhartigen, want aan hen zal barmhartigheid bewezen worden.’

Jezus Christus

‘...ik zal in dit leven niets doen dan alleen wat ik zie dat voor mijn naaste noodzakelijk, aangenaam en heilzaam is, aangezien ik door het geloof al die goede dingen overvloedig bezit in Christus.’

Martin Luther

Inleiding

‘Today ISIS is less than two miles away from the Christian city in Iraq. There are hundreds of men, women and children that are being beheaded. Please take one minute to pray for them. This is an urgent SOS. May God bless you.’

Het was op een fraaie lentedag in mei dat ik dit bericht ontving in mijn mailbox. Je schrikt en slikt, je bidt. En desondanks voel je je machteloos. Wat moet ik doen? Wat kan ik doen? Wat moet ik ermee dat behoorlijk ver van mijn bed IS-strijders op hun strooptocht medebroeders en -zusters in de Heere Christus onbarmhartig om het leven brengen? Is martelaarschap een kruis? Duidelijk. Dietrich Bonhoeffer gaat verder en zegt: ja, een kruis, zelfs een zegen, genade.¹

Dat martelaarschap speelt zich nu nog af op een relatief grote afstand van Nederland. Tegelijkertijd zie je dichtbij, in een heel andere culturele setting, dat velen de strop van zelfverrijking, individualisering en onverschilligheid steeds strakker om hun eigen nek trekken.

Twee totaal verschillende situaties die toch overeenkomsten hebben. Wat moet je aan met deze onbarmhartige, onchristelijke, zelfs antichristelijke machten?

Kijkend naar de Heiland zelf, de geschiedenis van de kerk en het werk van Bonhoeffer, kom ik maar tot één antwoord: dat van een *barmhartig* christendom in een wereld die dichtbij én veraf onbarmhartig is. Het antwoord van

Barmhartig leven

een barmhartige levensstijl. Wat houdt een barmhartig leven in en waarom is dat een antwoord op onze tijd die nauwelijks vraagt naar het christendom en zijn Christus?

Een barmhartig christendom bestaat uit christenen die barmhartig zijn. Niet alleen in denken, maar vooral in doen. Zo praktisch en concreet als onze Heere Jezus Christus het zelf geboden heeft in Mattheüs 25 vers 35 en 36:

- *de hongerigen eten geven*
- *de dorstigen drinken geven*
- *de naakten kleden*
- *de vreemdelingen herbergen*
- *de zieken bezoeken*
- *de gevangenen bezoeken*

Aan dit zestal voegde paus Innocentius III in 1207 een zevende toe:²

- *de doden begraven*

Zo ontstonden de bekende *zeven lichamelijke werken van barmhartigheid*, weleens het hart van het katholicisme genoemd.³ Naast deze lichamelijke werken zijn ook zeven geestelijke werken van barmhartigheid⁴ benoemd. Dit boekje gaat alleen over de zeven lichamelijke werken.

Paus Franciscus publiceerde aan het begin van 2016 het boek *De naam van God is genade*⁵. Hij betoogt daarin dat de kerk bestaat om ontmoeting met Gods barmhartigheid mogelijk te maken. Eerder riep hij 2016 al uit tot 'jaar van de barmhartigheid'. De zeven werken van barmhartigheid acht hij opnieuw actueel en toepasselijk. 'Nog steeds vormen ze de basis voor ons gewetensonderzoek. Ze helpen ons onszelf open te stellen voor Gods barmhartigheid, God te vragen om de genade dat we begrijpen

dat iemand zonder barmhartigheid niets kan doen.⁶

In protestantse kring worden zonder meer veel barmhartige daden verricht. Maar van bezinning of onderwijs over deze zeven werken van barmhartigheid is nauwelijks sprake. De werken waren al actueel in een tijd waarin het christendom minder verdeeld was dan nu. Ze zijn daarom niet specifiek voorbehouden aan het rooms-katholicisme, noch aan het protestantisme. Ze zijn katholiek, algemeen christelijk.

Dit boekje is geen dorre uiteenzetting van de term barmhartigheid, maar laat zien waar zij vandaan komt, waartoe zij brengt en hoe zij zich uit. Net als liefde wil barmhartigheid niet alleen beschreven, ook niet slechts bezongen, maar vooral gedaan worden.⁷ Mededogen over nood en ellende, tranen over het lijden van anderen zijn een begin; niet het einde van barmhartigheid.⁸

Leeswijzer

Dit boekje behandelt de zeven werken van barmhartigheid. Hoofdstuk 1 geeft antwoord op de vraag waarom dit zevental juist nu, in deze tijd van ontkerstening, dreigende marginalisering van het christendom in West-Europa en aankomend christelijk martelaarschap, hét antwoord vormt. Daarna volgt in hoofdstuk 2 eerst het werk der barmhartigheid van het begraven van de doden. Het begraven van de doden laat namelijk als geen ander werk zien hoe nutteloos een barmhartig christendom schijnt te zijn. Het toont daarmee barmhartigheid in de kern: het gaat niet om mijzelf, om eventueel nut, maar om het hanteren van de wapens van het licht (Romeinen 13:12). In die weg gehoorzaam je onze goede God en Vader, volg je Zijn lieve Zoon de Heere Jezus Christus na en leef je vanuit de onbegrensde kracht van de heilige Geest.

In de overige hoofdstukken volgen de andere zes werken.

Het voeden van de hongerigen en het drinken geven aan de dorstigen zijn samengevoegd in één hoofdstuk.

Korte intermezzo's tussen de hoofdstukken bieden een praktische spiegel van barmhartigheid. Lessen voor je dagelijks leven. De gelijkenis van de barmhartige Samaritaan uit Lukas 10 is misschien wel de meest bekende gelijkenis die de Heere Jezus heeft uitgesproken. Al eeuwenlang inspireert het verhaal zowel gelovigen als niet-gelovigen. Het geheim van deze populariteit is de actualiteit van het verhaal. Altijd weer zijn er slachtoffers die hulp nodig hebben. Met de gang van de kerk door de geschiedenis reist de Samaritaan mee om christenen een spiegel van barmhartigheid voor te houden.

Ook zijn afbeeldingen van de bekende panelen over de zeven werken van barmhartigheid opgenomen van de Meester van Alkmaar. Marleen Hengelaar-Rookmaaker schreef de begeleidende teksten.

De verschillende hoofdstukken zijn bewerkingen van artikelen die eerder in *Ecclesia* zijn verschenen.

Schrijven is een wisselwerking tussen eenzame studie, geconcentreerde contemplatie en dankbaar sparren met mooie, betrokken mensen met al even mooie gedachten. Ik dank mijn lieve vrouw Machteld, mijn broer Perry, ds. L.J. Geluk, en rabbijn Lody van de Kamp voor hun (gedeeltelijke) meelesen en opbouwend commentaar.

Vaak was het een wonderlijke en inspirerende ervaring om de woorden van Jezus te bestuderen in gezelschap van grote mannen en vrouwen uit de brede christelijke traditie. Die verwondering en inspiratie wens ik jou ook toe in het lezen van dit boekje.

De hongerigen voeden

(Paneel 1)

Deelt mildelick den armen // god zal u weder ontfarmen

Een Hollandse stad vormt het decor voor dit beeldverhaal. Het is een propere stad met alleen stenen huizen, een welvarende en voorbeeldige stad. Welgestelde burgers in eigentijdse kledij geven brood aan de armen. Een groepje sloebers dringt zich op de voorgrond samen bij de deur van een huis. Terwijl een vrouw de mand met brood ophoudt, deelt haar man het brood uit. Hij let er niet op bij wie het brood terechtkomt en laat zo zijn linkerhand niet weten wat zijn rechterhand doet (Mattheüs 6:3). Hij geeft een brood aan de man in de rode gescheurde mantel met een kind op zijn schouders. De man is blind. Hij wordt zachtjes geleid door zijn vrouw die met haar rechterhand brood geeft aan het kind op de grond. Ze mogen dan behoeftig zijn, maar ze zijn wel samen en zeker niet zonder liefde! Op de voorgrond zit een man met mismaaakte voeten, die zich op de sociale rangorde nog een trede lager wist dan de armen. En wie staat daar onopvallend tussen de bedelaars, precies in het midden van het paneel? Jezus, herkenbaar aan zijn traditionele Jezusgezicht: lang en smal, met lange haren, een scheiding in het midden. In tegenstelling tot alle anderen kijkt hij de beschouwer aan en zegt: 'Voorwaar ik zeg u: voor zover u dit voor een van deze geringste broeders aan Mij gedaan hebt, hebt u dat voor Mij gedaan.'

De hongerigen voeden